

16

Pesti büffé

— Az ember életében az ebédelés a legfontosabb: fontosabb mindennél, leányánál és betegségénél, szép csizmánál, vagy szép szeretőnél. Az az ember, aki nem ebédelt: nem sokat jelent ezen a világon. Nem biztos a dolgában, nem biztos a szavában, sem a tennivalójában; bizonyosan csinál valami hibát aznap, amikor nem ebédelt. — Nem tettük zárójelbe e mondatot, Krúdy Gyula írta le, Krúdy aki talán legnagyobb megfigyelője volt az urbanizálódás előtti Budapestnek s úgy ismerté népe csendes kedvelését, szokásait, ártatlan örömeit, min, előtte senki más. Ha utánozhatatlan novelláit olvassuk, ha letelepsünk melléje a pesti kiskocsmák kacsapecsenye-illatú sőtésébe, ahol Bombai úr, a kényesgyomrú vidéki fiskális a párizsiutcai suszterrel egy helyiségben fogyasztotta el hallatlan ünneplésséggel, a Szepi, vagy Fridolin nevű pincérek és többnyire Aranka nevű vendéglősnék tiszteltteljes figyelmével a „gábelfrüstköt”, akkor elképzelhetjük, hogy milyen utat tett meg Budapest e patriarhális vendéglőtől lármas, tűzifólt, kényelmetlen és hajszás körüti büffékig.

A városiasodás, az élet gyorsult átmelegítő hatásától érthetően alakult hatását, de aki Krúdy világa után a pesti büffék világába lép, abban kétségek támadnak az alakulás eredményeit illetően s önkéntelenül felveti magában a kérdést: vajjon nem ellenkezik-e a magyar természettel, a magyar ember tempójával az amerikaiizálódás, az eszeveszett ütemű városiasodás? Gondoljunk a szalonázó magyar paraszt békés, megrendíthetetlen nyugalmára, kézjárásának tempójára, hüvelykujjának markolására s a mozdulatának kiszámítottaságára? S azután képzeljük el, hogy ugyanez a magyar paraszt Budapestre kerül s három hónap múlva már a „Halló” büffében eszik, autók túlkölése, vilamosok dübörgése és stráfkocsik dörgése közben szalonludót, vagy — madártejet. Werner Sombart, a kiváló német tudós, egyik ifjúkori munkájában azt írja, hogy a család, ahogy azt a nyugateurópai kultúrában a parasztság és poigráság évezredek folyamán kialakított, háromféle közösséget jelent: táplálkozási közösséget, lakásközösséget és nevelési, vagy életközösséget. Ahol valamelyik „közösség” hiányzik, ott a családi élet óhatatlanul lassú bomlásnak indul és elveszíti minden összetartó meletét. A pesti nagybüffékben (a Köröten három, a kéllaki életű Andrassy-úton kettő, a Rákóczi-úton egy), naponta szerény számításokkal is tízezer ember kapcsolódik ki a családok táplálkozási közösségéből. Mert ha el is képzeljük, hogy egy család egyszerre és egyidőben érkezik a büffébe (ha külön munkahelyen dolgoznak — ez szinte lehetetlen), ugyan milyen „táplálkozási közösséget” jelent ez az állva, lökdösve s esetleg külön pultnál elfogyasztott ebéd...

Étlap a falon

A Nyugati pályaudvar kormos üvegcsarnokában elvisítja magát egy mozdonysíp s rá öblösen felel egy másik, mintha anya szólna a gyermekét. A pályaudvar nagyórája tizenkettőt mutat, de a téren a Janus-arcú kioszkóra számlapján öt perccel megfutott az idő.

A tér forgalma vadul kavargó. Kórom-, motalkó- és porszagú minden. Anyag viaskodik az anyaggal, a gumi az aszfalhra törli mocskát, az acél a yashoz simul, fa a fába harap. Ablakok csapódnak, cipőtalpak dörszölnönek, kerekék kínlódnak és sípok, túlkölk, csengők és dudák igyeksznek túlkibálni egymást. A villanyrendőr intésére leállított szifubajos motorok zihálva és hörgöve kapkodnak levegő után, a kopott 6-os a nagyon jószágos anyák fáradt szeretetével dülöngözik s némán tűri, hogy rakoncátlan kilykei ajtajába kapaszkodjanak és a lépcsőn lógnak; a Váci-út felől nehéz társzekereken bőrkötényes napszemüveges holkolnak hanyattfeke, szétvetett lábbal s a szeneskocsisok káromkodva állítják le lovaikat; kérekpárosok, kézikocsisok toló kisinasok, sietős és türelmetlen gyalogosok várakoznak, míg a lángoló vörös szem sárgára fordul, majd egy gyors reb. benés zöldre festi. Olyan az ott fent, mintha egy álmos öreg, kottlós nyitná és esukná szüntelenül nehéz szemhéjét...

Ahol a 66-os befordul és csikorogva ellátja az utat, ott a büffé hatalmas,

zöldre festett bejárata. A nyitott ajtóknál felett, mint egy hálóba szorult dühödő dongó, ventilátor hörgő és csapkod s a motakószagú „friss levegővel” együtt behömpölygeti az oszlopos, homályos helyiségbe a nagyváros zümmögő, kába zajait. A füllábú rikancs elnyújtott kurjongatását, a „tűzköves” fiatalember ijesztő sziszegését, a cipőfűzött áruló fehérbotos vakember halk siránkozását s a párolgó fölt-tengerit kínáló gyümölcsárus borizú kornyikálását. Jobb híján ez a büffében az ingyen zene, az egyidőben lelkes és lelkelten nagyváros. adta Tafelmusik...

A helyiségben már mozogni sem lehet, ilyenkor éri el a forgalom a tetőpontját. Mindenki ordítva, vagy legalábbis kiabálva beszél, a fehérkötényes, fehérkötésű kiszolgálók ormóttan plétkanalakban rakják ki az ételt a ragyogóan tiszta tányérokra, az emberek csiszogva-csoszogva botorkálnak előre, a pincérek és „útbaigazítók” fáradhatatlanul róják az asztalkák közötti utat, az önműködő ételpénztár billentyűje szüntelenül kopácsol s a bejárat mellett espressógép (30 fillér az árpával vegyített fekete) időnként sísteregve és zizegve túlharsogja a zajt. Mint egy izgatott, szorgalmas hangyaboly, olyan ez a hatalmas, életveg büffé. A pénztáros kisasszonyokon kívül — senkisésem ül, állnak a vendégek, állnak az ételkiosztók és bakkeszkeszerűen ugrándoznak a fáradt pincérek, akik a piszkos edényeket szedik össze. Ezek a szegény, agyonhajszolt emberek ide-odacikáznak a tömegben, egy sikló ügyességével kerülnek ki a felborított, a karambol veszélyét s közben szüntelenül hadarnak: „Szabad, vendég úr”, „Egy kis utat, vendég úr”, „Ne tessék előlni a bejáratot, vendég úr” és így tovább a végtelenségig. Mert ez a cím: „vendég úr”, mindenkinek egyenlően kijár. Kiskocsmákban, olcsóbb kifőzésekben ezt a címet még a „doktor úr” helyettesíti (lásd a híres feliratot: „itt ma mindenki doktor úrnak lesz szólítva”), de a pesti büffé törzslátogatói kénytelenek önmaguk e pompás címtől megfosztani s a legtöbbjük nyilván gúny. nak tekintené a pincérek címadományozását.

Marad tehát a „vendég úr”, aki megjelenik az ajtóban és amint átgurta, átgymöszölte magát a tömegben, nyomban megnyujtja nyakát és a falra bámul. Vajjon, mit keres ott? Vendéglőbe, kiskocsmába, sőt kifőzésbe járó olvasóm, ne is próbáld eltalálni. Az étlapot! Igen, az étlapot, mely óriási firmamentumként beragyogja az étosztók pultja feletti olajbarna falat. Étlap a falon! Krúdy — hogy megint a magyar gasztronómia utánozhatatlan mesterét idézzük — egy egész oldalon magyarázza, hogy az a jó vendég, aki sohasem az étlap jobboldalát nézi (ahol az árak vannak), hanem csak mindig a balat, ahol az ételek inycsiklandozó neve sorakozik. Aszerint, hogy a vendég hova pislog az étlapon, jobbra, vagy balra, kapja a minősítést: jó vendég, vagy rossz vendég, szükpénzű, vagy bőbugyellárisú. De vajjon mit szólna Krúdy az olyan vendéghez, aki sem nem jobbra néz, sem nem balra, de igenis, mintha irányt tévesztett volna a boldogtalan — a falra s onnan olvassa az ételek neveit.

Ez a fali étlap nyomtatott kis pléhtáblából áll s mellettük fehér alapon a fekete szám. Nézzük például a mai menüt. Csontbűs ecetes formával 1.02 pengő; marhapörkölt 94 fillér; kisebb marhasült főzelékkel 94 fillér; parajfőzelék 40 fillér; bablevés 46 fillér; erőlevés 32 fillér; aztán a drágább ételek: ponty naturon 1.40 pengő, lecsós ponty 1.40 pengő, párolt marhasült körettel 1.08 pengő és lecsós csirke 1.64 pengő. Végül csupa nagybetűvel: Grenadir Mars 44 fillér.

Az ember megáll az étlap előtt és amennyire fölük telik, bámul. Ez nem mindig sikerül, mert időnként oldalabökik, vagy egyszerűen elsodorkják, de kellő gyakorlattal sodrás közben is leolvashatjuk a kívánt ételt. Nehezebb a dolog, hogyha öreg emberekről van szó. Mert ugyebár, a vendéglőben az öregember felemeli az étlapot, egészen az orráig is sokszor, vagy a fordított műveletet hajtja végre, ő hajol le egészen az asztal lapjára. Mindkettő hasznos és célravezető művelet. De mi a manót csináljon egy szegény rövidlátó öregember itt a büffé közepén, ahol hol jobbra tasztják, hol balra lökik s ahol a legjobb esetben is három mé-

terre van az étlapról? Másszon a falra? Kérdezzen meg valakit? Az öregbácsi először is elveszi a pót-szemüvegét s megpróbálja az orrára illeszteni. Igen, ha engednék. De nem engedik! A bácsi a legnagyobb múgondtal s eredendő reszketését is beleszámítva, éppen a kellő helyre illeszti a félszemüveget, de akkor valaki megtaszítja s kezdheti előlről. Fogatlan szájjal elnyel egy aggasztánhoz illő káromkodást, aztán jobb lábán kiegyensúlyozza magát s előlről kezdi a műveletet. Végül elfogy a türelme és megfog egy pincért. „Mondja, barátom, mi van oda írva.” A pincérnek ezer dolga lenne, két keze tele van tányérral, de a vendégekkel muszáj udvariasnak lenni, tehát villámgyorsan elkezd sorolni az ételek nevét és árát. Kisül azonban, hogy az öregúr nemcsak vaksí, de süketeske is. Nem hall semmit, az Istenadta, elismételteti magának az ételek nevét, a pincér vörösen ordít a vendég úr fülebe s mikor végül a bácsika elégedetten a pénztár elé csoszog, biztosan olyan étel nevét isméli, amilyent a pincér egyáltalában nem mondott.

Többszöri közelharc

De a legtöbb törzsvendég akadálytalanul gyűri át magát a tömegben s egyetlen pillantással leolvassa a falról a kívánt húsételt. Akadnak persze, akik egy-egy oszlop mellé állva előzetesen aggodalmas pénzszámolásba kezdenek, de előbb-utóbb az ilyenek is eljutnak a pénztárig. Ott kezdődik csak az igazi tolongás. Hol sorban állnak, hol nem; karok nyúlnak a levegőbe, lökdösik egymást s várják az áhított pillanatot, míg a pénztáros-kisasszony a kezükbe nyomja a fehér blokkot. Akkor újabb svéd torna következik, amíg az ételosztók pultja elé érnek, de itt már okosan és türelmesen várakoznak, mint a megszeppent kisfiúk. Hogy miért? Itt már nem tanácsos kiabálni és türelmetlenkedni, mert az ember rosszúljár. A törzslátogatók tudják, hogy az étosztó fehérbóbitás szakácsok ideges emberek s ha valaki rájuk szól, kevesebbet adnak, mint dukálna. A nagy plétkanal nem merül el egészen az illatos lében s akinek nem tetszik, az mehet panasza. Legjobb hát várni türelmemel s akkor, ha az ember nem is kap többet, legalább nem rövidítik meg jogos jussában. Mert a szegény ember ismeri az élet bonyolultságát s tudja, hogy bizonyos esetekben a székács nagyobb úr, mint a büffé igazgatója, vagy tulajdonosa. Nagyobb úr, mert közelebb van s ott áll a húsfőzékénél.

Az étosztók: nők és férfiak vegyesen. Hatalmas beépített porcellánüstökben áll előltük az étel — a konyhafiúk óriási kondérokban szüntelenül hozzák az újabb adagokat — s ők fáradhatatlanul osztják a marhapörköltet, a bablevést és a rakotkrumplit. A „vendég úr”-tól elveszik a blokkot (mi ez magyarul?), felszúrják egy görbített kampóra s már emelik le a tiszta tányért. Időnként egy-egy étel kifogy, ilyenkor lekiabálnak a konyhába s a vendég uraktól türelmet kérnek. „Káposztás kocka kifogyott, tessék várni” s hatalmas fakanalukra dőlve megtörlik izzadó homlokukat. De most még semmi sem fogyott ki, veszik a cédulákat, döntik az ételt s már nyujtják a teli tányért. Csak gyorsan, gyorsan, mindenki éhes, mindenki enni akar, ne tessék itt bámszokdni.

A vendég kezében a tányérral, vagy ha húsételt téstztát együtt rendelt, két tányérral, ott áll tétován a fűlsiketítő zajban, a gomolygó forgalomban s topogva, tálat egysúlyozva megindul helyet keresni. Ez egyáltalában nem könnyű feladata. Déli órákban a büffé forgalma szédületes, a környező boltok, gyárak, üzemek munkásai, kiszolgáló személyzete mind itt érkezik, mindenki kiszámított időre jön s gyakran mozogni sem lehet. Az oszlopok körül hárszerű pultok húzódnak meg, ott kell helyet találni s

Nagy iparvállalat keres mielőbbi belépésre, öskeresztény,

perfekt magyar-német gyors- és gépirónót Ajánlatok „Biztos haladás” jelige alatt Reklámservice hirdetőirodába, VII., Erzsébet-körút 32. szám alá küldendő.

A MAI NAP

Legközelebbi száma december 21-én, hétfőn délelőtt jelenik meg

álva, kapkodva megenni az ebédet. A büffé tele van imbolygó, vándorló, kezükben lötytendő tányérokat tartó emberekkel. Egyik pulttól a másikig csoszognak, megállnak a kabalozó emberek görbe háta mögött és sóvárgó pillantások után tovább vándorolnak. Boldog az, aki helyet kap, akinek helyet szorítanak. Senkisésem udvariatlan, de a szegénység nem ismeri a polgárság sokszor erőszakolt s kikényszerített udvariaskodását. Egy ember sem foglal el több helyet, mint amennyi feltétlenül szükséges, de kérésre, míg ő eszik, nem engedi át a helyét. A bejárat előtt keltős oszlop körül szeszélyes alakú pultot építettek. A kiugrók s furcsa hajlások lehetővé teszik a pult gazdaságos kihasználását s ha a vendégek nem túlságosan kövérek, még tizen-tizenketten is elférnek itt...

Háttal a bejáratnak fekete szalmakalapos, haragos arcú asszony falatozik. Nyakában olcsó gyöngysor, melén brosstú. Hús méterrel ordít róla, hogy özvegy. Erőszakos és dühös özvegy, aki azon a címen, hogy ő védtelen, mindenkit leterrorizál. Most egyelőre bablevést eszik, de míg jobbkezeben a kanalat szorongatja, baljával görcsösen markolja a halételt, hogy valaki orvul el ne lopja. Melette egy kékingyes kormosarcú munkás eszik, olyan étvágyal, hogy az embernek csurog a nyála. Egészséges, fehér fogaival hatalmasakat harap a kenyérbe, jókedvűen néz körül s kacétkodni próbál egy kiszolgáló kisasszonnyal, aki szemlesütve marhapörköltet vagdos. Nagyon szegény, zilálól öltözött asszony áll a munkás mellett s karonlító gyermekét eteti híg levestel. Egy másik rongyos kisfiú a pult alatt lábatlankodik s a szemeteskosárban keres, ki tudja mit. A karonlító kisgyermek nem éhes, a kanál elől jobbra-balra kapkodja a fejét s kényszeredett arcfinorral fejezi ki maszatos elégedetlenségét. A nagyobbik lurkó időnként megrántja anyja szoknyáját és nyafogva mondja: „Most nekem, édsanyám.” A sorban következő egy sápadt kisdíák. Aktaláskáját a lába közé szorította s möhön, nagyon éhesen eszik valami fölt téstztát. Húst nem evett, nyilván „egy-tál étele” napot tart, de nagyon fiatal s már nagyon sokat nélkülözött, mert leplezetlen mohósággal bámul szomszédja tányérjába. Baloldali szomszédja húsos és pirospozsgás öregember. Nagyon szerény nyugdíj-lól élhet, vagy tán kis földesekéje van Pestkörnyéken. Húsételt eszik, de nem használja a büffé evészkezeit, hanem a saját penecilusát. Csontbetetes a penecilus, van rajta dugóhúzó, konzervvágó, kiskés, nagy kés. Itt árulják a büffé előtt, most vette a kisöreg s már ki is próbálja, hogy nem csapták-e be? Fehér stancilából főfehér kenyeret szed elő, aztán egy haragos kis piros paprikát. Olyan ez a paprika, mint egy törpe kucsmája. Az öreg tempósan, kényelmesen felhasítja a paprikát, — úgy dolgozik, mint egy operatőr — a fehér magokat kipöccenti, aztán az apró darabokra nyestet paprikát gusztiusosan beledobja a húsos lébe. A pokoli zaj, a tülekedés, a pincérek nógatása cseppet sem zavarja, valami ázsiai nyugalommal néz maga el s látszik rajta, hogy a legdatavosabb vendéglő terített asztalánál sem falatozna za vartalanabbul. Ilyen a természete.

Szegény emberek ebédje

De a büffé legtöbb vendége híján van e nyugalomnak s bölcsességnek. Nyugtalanul, kapkodva, hebeburgyán esznek s egyikük sem gondol arra, hogy étkezésüket bárki is figyelhetné. A forró ételt fűjják, szürcsölik s csámcsogva rágják. Az étkezés itt a legdrágább fiziológiai kényszer, nem élvezet, de szinte teher. Amit meg lehet enni, az már jó étel, de csak ami jóllakítja az embert, megtömi, azért nem dobt ki hiába a pénz. A vendéglőben kosztoló embert még ma

is ezernyi öröm várja s az évés társadalmi lény. Amikor belép, fogadják és üdvözlik, helyet csinálnak neki, a pincér óhaja iránt érdeklődik s ha lehet, teljesíti. Lehet türelmetlenkedni, lehet „reklamálni”, lehet a főpincérel vitázni s egyáltalában sok mindent lehet csinálni. A büffé látogatója, „a vendég úr” semmit sem érez a helyiség barátságos vendéglátó szelleméből. Legfeljebb a falon figyelmezteti egy pirosra festett tábla, hogy óvakodjék a zsebtolvajoktól és a pénztárcáját külső zsebbe ne tegye. Tapintatos figyelmeztetés, de a legtöbb vendég számára felesleges. Aztán a kedvességből semmi több! Maga szolgálja ki magát, nem várja terített asztal, széklle sem kínálják s ha egy pohár vízre van szüksége, elballaghat valamelyik pultig. Az illem, a jólneveltség nem megegyezően, de kényszeren alapul, ha a kényszer nem érvényesül, természetesen jelentkezik a kihagyások s a társadalmi gépezet elakad. Aki vendéglőben ül, lehet hogy belső esztétikai szükség-szerűségből eszik finoman, de az is lehet, hogy azért, mert szégyelli magát a többiek előtt s nem akar illetlennek tűnni. Klasszikus megfogalmazás szerint az a jólnevelt ember, aki négyfal között, egyesegyedül is úgy viselkedik, mintha társaságban ülne. Akad ilyen ember? Lehet, de az sznob. Mert az ember hajlik a renyhéségre, a lustaságra, a fegyelmetlenségre s ha nem érez magán egy leckéztető tekintetet, az orrába turkál, vakarózik. A büffé ebből a szempontból semleges nemű. Nyilvános hely, ahol a közösség összetartó, fegyelmező hatása mégsem érvényesül. Nem jólneveltség, „gyermek-szoba”, inkább csak alkalom és lehetőség hiánya ez. A fáradt boltiszolgák, munkások, takarítóasszonyok, inasok, kifizetők, áruházi kisasszonyok, soffőrök, kalauzok, kis tisztviselők — neis éreznek különbséget munkahelyük és „vendéglőjük” között, állnak ott és állnak itt, nincs energiájuk, hogy még az illedelmes evésre is gondot fordítsanak s — igazuk van. Ha a társadalom illemszabályokat állít fel, adja meg a lehetőséget is betartásukra. De, ha valaki állva, kalapban, lába között aktatáskát szorongatva halat eszik, akkor csak komikus lenne, ha ott villával és kenyérral illemkedne. Csámcsogni pedig kell a sietve étkezőnek s akkor is bolond lenne, ha nem kézzel tunkolná ki a tányért, hanem a kenyérdarabkát előzetesen villára szúrná. Sietni kell, sietni kell!

Mert az idő későre jár. A Nyugati előtt az óramutató már az egyesre könyököl s a büffébejáraton újabb és újabb tömegek hömpölyögnek be. Az étosztókat felváltották, a pincérek végleg berekedtek s a görbehátú takarítóasszonyok fűrészpórral hintik fel a padlót. Egy újonnan jött vendég a délutáni löverseny esélyeit magyarázza suttogva az egyik pincérnek, egy topronygos, szakállas ember végigszimatolja az asztalokat s ahol egy kis ételmaradékot talál, sietve felfalja; a dühös özvegy szájába erszti a hal fejét és kéjesen szopogatja; a kormosarcú munkás tenyerével megtörlí szája szélét s egy egészséges barackot nyom a lurkó fejére, a szegény asszony a teljesen kihűlt leves utolsó csöppjeit möhön felkanalazza s a pirospozsgás öregúr pedig utánozhatatlan göggel összekattintja penecillusát, miután előzőleg bordószínű zsebkendőjébe örölte...

Hörög a ventilátor, kattog az önműködő pénztár klaviatúrája s a Nyugati kormos homlokát megcsapja a déli napfény. Krúdy felmondta teljesült: aki e hangos, lármas, fűrészporszagú étteremből távozik, az valószínűleg ebédelt. De azért lehet, hogy mégsem biztos a dolgában, nem biztos a szavában, sem tennivalójában s az is megtörténik, hogy csinál valami hibát aznap, amikor ebédelt.

Arató András